

Dariusz Tułowiecki

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O SOLIDARNOŚCI MIĘDZYPOKOLENIOWEJ. SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI

Konferencja naukowa *Solidarność międzypokoleniowa*, Wrocław, 22–24 czerwca 2015 roku, organizator: Sekcja Wykładowców Katolickiej Nauki Społecznej, Konrad Adenauer Stiftung, Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu. Miejsce obrad: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, ul. Katedralna 9, Wrocław.

Ta cykliczna konferencja, odbywająca się co roku w innym ośrodku akademickim w ostatnich dniach czerwca, stanowi niezwykle ważne spotkanie akademików zajmujących się myślą społeczną Kościoła. W roku 2015 z inicjatywy arcybiskupa wrocławskiego Józefa Kupnego oraz ks. dra hab. Grzegorza Sokołowskiego – kierownika Katedry Katolickiej Nauki Społecznej i Socjologii Duszpasterskiej i ks. dra Kazimierza Papciaka z Papieskiego Wydziału Teologicznego spotkanie odbyło się we Wrocławiu. Konferencja zgromadziła wokół ustalonej w roku poprzednim tematyki pracowników naukowych przede wszystkim z Warszawy, Lublina, Krakowa, Katowic, Świdnicy, Gdańska, Gliwic. Zainaugurowało ją półoficjalne wieczorne spotkanie środowiska na kolacji oraz rozmowach środowiskowych.

Pierwszy dzień obrad plenarnych (23.06.2015) zainaugurował przewodniczący sekcji ks. dr hab. Arkadiusz Wuwer, prof. UŚ. Jego wystąpienie było podsumowaniem roku pracy zarządu sekcji (obok przewodniczącego stanowią go ks. dr Piotr Burboński – Warszawa i ks. dr Dariusz Tułowiecki – Kraków), z wyszczególnieniem budowy strony internetowej sekcji, rozbudowy kanałów komunikacji elektronicznej wewnątrz środowiska akademików, wydanie pozycji naukowych oraz publikacji pokonferencyjnych ze spotkań w Warszawie (*Sytuacja demograficzna w Polsce. Aspekty politologiczno-etyczne*, red. M. Pawlus, M. Chamarczuk, Warszawa 2015, ss. 296) oraz Krakowie (*Własność intelektualna wobec wolnego rynku i pluralizmu mediów*, red. D. Tułowiecki, Kraków 2014, ss. 146). Arkadiusz Wuwer w imieniu całego środowiska wyraził gorące

podziękowanie nestorowi katolickiej nauki społecznej Wrocławia – ks. prof. Janowi Krucinie. Przedstawiciele sekcji wręczyli profesorowi pamiątkową akwarelę.

Pierwszy wykład był wystąpieniem wrocławskiej legendy katolickiej nauki społecznej ks. prof. dra hab. Jana Kruciny *Solidarność międzypokoleniowa w kontekście nauczania społecznego Kościoła*. Ten dostojny naukowiec osobiście wygłosił swoje wystąpienie, w którym podjął się próby doprecyzowania pojęcia „solidarność pokoleniowa” osadzając ideę w społecznym nauczaniu Kościoła. Samo rozumienie solidarności międzypokoleniowej dostojny akademik oparł o nakreślenie podmiotów solidarności: dzieci, dorosłych i starszych. Określił też treść relacji, wymieniając między innymi: odpowiedzialność, więź spajającą, osobisty rozwój. Wskazał również w treści relacji wzajemną zależność – świadomość szczególnie uzależnienia. Ta zależność sprawia, że dążenia każdej ze stron są możliwe do realizacji pod warunkiem współpracy; że solidarność nie ukierunkowuje na cele indywidualne, lecz współzależność celów i działań; istnieje napięcie, ale i współzależność pomiędzy kontekstem społecznym a indywidualnym; istnieje swoiste zjednoczenie pomiędzy jednostką a całością społeczną w szczególnym typie zjednoczenia i przyporządkowania. Wedle Kruciny sposób opisu solidaryzmu społecznego może być różnie konstruowany. Różnorodność ta zależy od ram teoretycznych oraz założeń aksjologicznych. Klasyk solidaryzmu społecznego Heinrich Pesch, a za nim Karol Wojtyła twierdzili, że w centrum idei jest człowiek, jego podobieństwo do Boga. W jednostce jest bowiem załączek istnienia społecznego. Solidarność jest zatem pochodną spojrzenia na człowieka i społeczeństwo w perspektywie Boga, natury i ewangelicznej wizji życia. Jest ona nakazem moralnym, wynika z wnętrza i tożsamości człowieka, wynosi jednostkę i społeczeństwo na wyższy poziom życia moralnego oraz stanowi integralny element dobra wspólnego.

Janusz Węgrzycki, prof. UKSW w drugim wykładzie sesji I *Wokół idei solidarności* opisał trzy perspektywy solidarności przywoływane we współczesnej nauce: Anthony'ego Giddensa, Jürgena Habermasa oraz Jana Pawła II. Pierwsza zawiera perspektywę psychologiczną (troskę o innych), behawioralną (uprzejmość jako typ zachowań w sferze publicznej) oraz strukturalną (integrację społeczną). Solidarność w tym ujęciu ma wymiar społeczny (społeczeństwo solidarne to troska, uprzejmość, integracja), polityczny (państwo opiekuńcze, czyli troskliwe, uprzejme i integrujące) oraz edukacyjny (w kierunku społeczeństwa solidarnego, w którym obywatele są solidarni i akceptują solidarność państwa). Druga – czyli koncepcja Habermasa – rozróżnia solidarność literacką (debata nieprzekładająca się na politykę) od politycznej (debata przekładająca się na działanie). Na drugiej z dróg dochodzi do wypracowania poprzez dialog konsensusu politycznego (międzypartyjnego, państwowego), który zostaje zamieniony na prawo. Podejście Habermasa wiąże solidarność z polityką, nie zaś z życiem społecznym. Wyróżnia solidarność obywatelską (wobec różnic np. na religijnych i niereligijnych obywateli) oraz solidarność obywateli (żywią do siebie szacunek jako członkowie politycznej wspólnoty). W tym podejściu solidarność międzypokoleniowa to troska jednego pokolenia o drugie. Nie jest to wizja personalistyczna, lecz patrząca na człowieka z punktu samorealizacji, samoświadomości podmiotu, osobistej kreacji. Integracja w tym ujęciu, to przeciwdziałanie wykluczeniom. Integracja dokonuje się z uwzględnieniem indywidualistycznych kreacji podmiotów, celów tworzonych subiektywnie i indywidualistycznie definiowanych. Nie istnieje bowiem prawda obiektywna, lecz wynegocjowana, ważna dla całości

społeczeństwa. Rozwiązania działań integracyjnych nie są dane raz na zawsze, lecz zależne od okoliczności, poglądów społecznych, negocjowalne jako efekt społecznej komunikacji.

Pogląd trzeci – Jana Pawła II – to personalistyczne ujęcie solidarności. Wyrasta ona z godności człowieka jako osoby. Solidarność międzypokoleniowa to emanacja godności człowieka, odpowiedzialność za słabszych. Rozwój – tak ujmowany – jest zobiektywizowany, oparty na ludzkiej godności. Te trzy podejścia opierają zatem solidarność na innych fundamentach (kreatywności jednostki, godności jednostki) i prowadzą do odmiennych konsekwencji.

Trzeci głos w tej sesji to wypowiedź dra hab. Piotra Szukalskiego z UŁ *Solidarność międzypokoleniowa – problemy metodologiczne*. Łódzki naukowiec wskazał przyczyny zainteresowania badaczy zagadnieniem solidarności międzypokoleniowej: sytuację demograficzną Polski i Europy oraz wielopokoleniowość społeczeństw. Zaznaczając, iż nie ma zgody wśród badaczy na precyzyjne rozumienie terminu „pokolenie”, jednak zagadnienie solidarności międzypokoleniowej jest ważnym tematem analiz w przestrzeni łączenia pokoleń. Według Szukalskiego aby mówić o solidarności międzypokoleniowej, należy wyróżnić wymiary łączności pokoleń: relacje, więź, umowę oraz solidarność. W tak ujętym polu badawczym może rodzić się pytanie o istnienie tych wymiarów oraz o wyodrębnienie zasad redystrybucji zasobów. W redystrybucji istotny jest dostęp poszczególnych pokoleń do ciał decyzyjnych. Nie jest on równy, lecz zależny od czynników: 1). Polityki wobec cykli życia – czyli kiedy i kto wchodzi do klasy politycznej; 2). Zasad redystrybucji zasobów; 3). Ageizmu – czyli obowiązujących zasad dystrybucji prestiżu względem osób w różnym wieku. Autor tylko skrótowo omówił zagadnienie i zaprezentował wybrane myśli, odsyłając słuchaczy do szerszej wypowiedzi: P. Szukalski, *Solidarność pokoleń. Dylematy relacji międzypokoleniowych*, Łódź 2012; dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/handle/11089/6012. Sesja zakończyła się dyskusją prowadzoną przez animatora Arkadiusza Wuwera. Wzięli w niej aktywny udział: prof. Władysław Majkowski z UKSW, prof. Stanisław Fel z KUL, prof. Ludmiła Dziewiecka-Bohun z DSW, prof. Piotr Mazurkiewicz z UKSW, prof. Sławomir Sowiński z UKSW oraz przemawiający uprzednio paneliści.

W drugiej sesji, prowadzonej przez Dariusza Tułowieckiego, przybliżono uwarunkowania demograficzne dyskursu oraz realnych problemów solidarności międzypokoleniowej. Joanna Stańczak z GUS zaprezentowała prognozę sytuacji demograficznej w Polsce i jej perspektywy na podstawie prognozy demograficznej na lata 2014–2050. Podała także metodologiczne podstawy przedstawionej prognozy oraz szkic prognoz skrajnych. Wedle prognozy Departamentu Badań Demograficznych i Rynku Pracy GUS w 2050 roku w Polsce mieszkać będzie ok. 34 mln Polaków, czyli o 4,5 mln mniej niż obecnie. Taka prognoza została przyjęta wraz z malejącym współczynnikiem urodzeń, wzrostem współczynnika dzietności, migracją dodatnią na obszary wiejskie oraz prognozą na długość życia mężczyzn – 82 lata, kobiet – 87 lat. Konsekwencjami takiego stanu będzie większe obciążenie finansowe ludzi w wieku produkcyjnym na rzecz przeciążonego systemu emerytalnego.

Wobec nieobecności Bożenny Balcerzak-Paradowskiej z Instytutu Pracy i Spraw Publicznych kolejnym mówcą był prof. dr hab. Stanisław Cebzat – pracownik naukowy Uniwersytetu Wrocławskiego, biolog, genetyk, immunolog i samorządowiec.

W wystąpieniu swym wykazał biologiczne konsekwencje widoczne w przyszłych pokoleniach stosowania metody zapłodnienia pozaustrojowego. Prezentując z najwyższym znawstwem metodę *in vitro*, ukazał jej istotę, możliwe warianty przeprowadzania, konsekwencje dla dzieci na tej drodze urodzonych oraz możliwe konsekwencje zdrowotne (biologiczne) i ekonomiczne dla całości społeczeństwa, gdyby metoda ta zyskała status wyższych wskaźników stosowania.

Natomiast prof. Ludmiła Dziewięcka-Bohun z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu omówiła zagadnienie *Solidarność międzypokoleniowa przeciw wykluczeniu społecznemu ludzi starych*. W swym przemówieniu obok podkreślenia faktu starzenia się społeczeństwa i zaprezentowania spojrzenia ludzi starych na swe miejsce w życiu społecznym nakreśliła wyzwania stojące przed rodziną i państwem wobec starzenia się społeczeństwa. Swe wystąpienie podsumowała czterema wnioskami: 1). Los rodzin, a w nich osób starych wymaga pomocy państwa. 2). Najlepsze warunki do realizacji polityki rodzinnej może zapewnić samorząd lokalny. 3). W polityce państwa ważne są działania na rzecz rodziny i seniorów – zintegrowane działania prowadzone przez państwo, trzeci sektor i wspólnoty religijne. 4). Zadanie odbudowania silnej rodziny z silnymi wewnątrzrodzinnymi relacjami jest bardzo ważne dla całości państwa.

Ostatnim prelegentem II sesji był prof. Paul Dembiński z Uniwersytetu we Fryburgu (Szwajcaria). W swym wykładzie *Solidarność międzypokoleniowa a europejski system ekonomiczny* nakreślił konsekwencje ekonomiczne obecnej sytuacji demograficznej Europy, ekonomię poszczególnych faz życia jednostek (życiowy cykl ekonomiczny) widzianą z punktu widzenia rodziny, państwa i rynku finansowego (banki). Przywołując strukturę wydatków socjalnych w krajach europejskich oraz różne ekonomiczne podejścia do cyklu życia ludzkiego, przypomniał zasadę Alfreda Sauvy: „Nie system emerytalny, lecz dzieci”. Podsumował swe wystąpienie, podkreślając niezastąpioną rolę rodziny w sprawnym funkcjonowaniu zintegrowanego systemu ekonomicznego oraz kreśląc postulaty dla działań na rzecz rozwoju ekonomicznego społeczeństw: w wymianie międzypokoleniowej należy zwiększyć transfery naturalne, np. wspólnie spędzanego czasu; w ekonomicznym spojrzeniu na społeczeństwo jednostką podstawową w wielu badaniach i analizach winna być rodzina, a nie pojedynczy człowiek; dostosowanie życia do mechanizmów rynkowych oraz poszukiwanie wyłącznie schematu finansowego dla budowania jakości życia społecznego nie rozwiąże większości problemów; dla podwyższenia wymiaru ekonomicznego całości społeczeństw należy wzmocnić rodzinę; w badawczym podejściu do rodziny ważne jest nie tyle uchwycenie kontrastu pomiędzy generacjami, ile ożywienie relacji międzypokoleniowych (wielość miejsc przy jednym stole).

Sesja zakończyła się dyskusją prowadzoną przez animatora sesji, w której uczestniczyli prelegenci oraz: prof. Aniela Dylus z UKSW, prof. Jan Grosfeld z UKSW, dr Małgorzata Pawlus z UKSW.

Sesja popołudniowa konferencji została przez organizatorów ukierunkowana na działania. Prowadził ją ks. dr Tomasz Biedrzycki – wykładowca katolickiej nauki społecznej w Gdańskim Seminarium Duchownym. W sesji tej głos zabrali: ks. dr hab. Piotr Krakowiak, prof. UMK, o. dr Hubert A. Matusiewicz OH z Caritas Polska oraz Anna Szarycz – wiceprezydent Wrocławia. Każdy z prelegentów zaprezentował zagadnienie ze znanego mu z osobistego doświadczenia punktu. Pierwszy wygłosił wykład *Społeczności lokalne i wspólnoty parafialne wobec osób starszych. Pilne wyzwania w Polsce* jako

specjalista od polityki społecznej oraz pracy socjalnej. Jako teoretyk i praktyk połączył w refleksji działania państwa i Kościoła na rzecz wymagających konkretnych działań socjalnych seniorów. Wicedyrektor Caritas Polska zaprezentował szeroki wachlarz działań pomocowych, aktywizujących oraz wspierających społecznie i leczniczo osoby starsze. Prezentację inicjatyw Caritas Polska skierowaną do seniorów należy uznać za bardzo bogatą, szeroką i wieloaspektową. Natomiast ostatnia z prelegentem z wysokim znawstwem przedstawiła zagadnienie: „Samorząd terytorialny wobec starzenia się społeczeństwa na przykładzie Wrocławia”. Sesja zakończyła się ciekawą dyskusją animowaną przez prowadzącego sesję, zaś dzień uwieńczony został spotkaniem na uroczystej kolacji w hotelu im. Jana Pawła II na Ostrowie Tumskim. Gospodarzem kolacji był honorowy przewodniczący Sekcji Wykładowców Katolickiej Nauki Społecznej, niegdyś jej rzeczywisty przewodniczący i wykładowca myśli społecznej Kościoła – abp Józef Kupny.

Trzeci dzień spotkania to przedstawienie wyników badań członków sekcji. W sesji animowanej przez Arkadiusza Wuwera przedstawili swe dociekania badawcze: ks. dr Wojciech Sadłoń i o. dr Marcin Lisak OP z Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC w Warszawie – stan badań nad religijnością w Polsce, Zbigniew Borowik z czasopisma naukowego propagującego myśl społeczną Kościoła „Społeczeństwo” – jakość dyskursu naukowego na łamach periodyku, ks. dr Krzysztof Adamski ze Świdnicy zaprezentował swą najnowszą książkę *Władza i technika. Technokratyczna wizja człowieka i społeczeństwa w ocenie nauczania społecznego Kościoła*, Świdnica 2015; o. prof. Jan Mazur OSPPE z UPJPII w Krakowie rozdał cztery publikacje własnego autorstwa: *Pro familia et societate. Wybrane zagadnienia polityki społecznej*, Kraków 2013; *Persona in societate. Wybrane zagadnienia chrześcijańskiej nauki o człowieku*, Kraków 2014; *Per dialogum ad veritatem. Podstawy dialogu społecznego – perspektywa chrześcijańska*, Kraków 2014; *Afirmacja dobra wspólnego. Katolicka nauka społeczna propozycją dla polityki*, Toruń 2015. Swe osiągnięcia naukowe zaprezentował także współorganizator spotkania ks. prof. Sławomir Sokołowski, mówiąc o realizowanej idei Obserwatorium Społecznego oraz publikacjach Obserwatorium (*Wychowanie do dialogu. W poszukiwaniu modeli budowania relacji międzyludzkich*, współred., Wrocław 2015) i konferencjach naukowych organizowanych we Wrocławiu.

Spotkanie naukowe we Wrocławiu zakończyło się zebraniem wszystkich uczestników sekcji, potwierdzeniem mandatu dla przewodniczącego oraz zarządu sekcji, wyborem miejsca oraz propozycją tematu przyszłorocznego spotkania. Ma ono odbyć się w czerwcu 2016 roku w Częstochowie, a bazą intelektualną ma być środowisko akademickie Krakowa i Śląska. Ciężar przygotowań przyjął na siebie o. prof. Jan Mazur OSPPE z UPJPII w Krakowie.